

Sociologie Românească

ISSN: 2668-1455 (print), ISSN: 1220-5389 (electronic)

**MITURI, FALSURI, AMNEZII. O INTRODUCERE CRITICĂ ÎN
ISTORIA ȘCOLII GUSTIENE – DEZBATERE ORGANIZATĂ
DE INSTITUTUL DE CERCETARE AL UNIVERSITĂȚII DIN BUCUREȘTI
BUCUREȘTI, 15 NOIEMBRIE 2019**

Ionuț Butoi

Sociologie Românească, 2019, vol. 17, Issue 2, pp. 144-148

<https://doi.org/10.33788/sr.17.2.10>

Published by:
Expert Projects Publishing House

On behalf of:
Asociația Română de Sociologie

**MITURI, FALSURI, AMNEZII.
O INTRODUCERE CRITICĂ ÎN
ISTORIA ȘCOLII GUSTIENE –
DEZBATERE ORGANIZATĂ DE
INSTITUTUL DE CERCETARE AL
UNIVERSITĂȚII DIN BUCUREȘTI
BUCUREȘTI, 15 NOIEMBRIE 2019**

Ionuț Butoi¹

Abstract

On Friday, November 15, 2019, at „Dimitrie Gusti” Council Hall, Faculty of Sociology and Social Assistance, the University of Bucharest, was held the debate „Myths, falsehoods, amnesia. A critical introduction to the history of the Gustian school”, organized by the Research Institute of the University of Bucharest at the initiative of Zoltán Rostás and Ionuț Butoi. The participants were contributors and collaborators of the Gusti Cooperative team, such as Dumitru Sandu, Theodora-Eliza Văcărescu, Matei Costinescu, Antonio Momoc, Călin Cotoi, Irina Nastasa-Matei, Marian Zulean and others. The debate intended to interrogate both the way in which the image of the Gustian school was built by its members, the way it was reintegrated into the scientific and cultural circuit during the communist period, and how it is discussed today. This paper proposes a summary of the debate, highlighting the main ideas discussed by the participants.

¹ Facultatea de Jurnalism și Științele Comunicării, Universitatea din București, Complex Studentesc „Leu”, Corp A, Bulevardul Iuliu Maniu 1-3, București 061071. E-mail: ionut.butoi@cooperativag.ro.

Vineri, 15 noiembrie 2019, la Sala de Consiliu a sediului din Schitu Măgureanu al Facultății de Sociologie și Asistență Socială, Universitatea din București a avut loc dezbateră „Mituri, falsuri, amnezii. O introducere critică în istoria școlii gustiene”, organizată de Institutul de Cercetare al Universității din București, prin Profesor abilitat Marian Zulean, în colaborare cu prof. univ. dr. Zoltán Rostás și de lect. univ. dr. Ionuț Butoi. Au participat, ca invitați, contribuitori și colaboratori ai colectivului Cooperativa Gusti, precum prof. univ. dr. Dumitru Sandu, dr. Theodora-Eliza Văcărescu, dr. Matei Costinescu, conf. univ. dr. Antonio Momoc, prof. univ. dr. Călin Cotoi, asist. univ. dr. Irina Nastasă-Matei și alții. Ideea dezbaterii a pornit de la necesitatea, constatată de inițiatori, a unei viziuni de ansamblu asupra istoriei Școlii Gustiene în cadrul mai larg al istoriei sociale a României contemporane și asupra ecourilor acesteia în câmpul științific sociologic românesc. Școala Sociologică de la București, așa cum se autointitulau monografiștii lui Gusti, sau Școala Gustiană, așa cum îi spunem noi, rămâne până astăzi un fenomen complex și mai degrabă necunoscut în ciuda revirimentului recent al cercetărilor științifice tematice. Deși nu ne mai aflăm demult în etapa pionierască a descoperirii acestui „arhipelag” instituțional, ci mai degrabă în etapa nuanțării, revizuirilor și a defrișării de tărâmurii ascunse, în circuitul academic larg persistă o sumedenie de mituri, falsuri, neînțelegeri sau amnezii. Fie că sunt produsul unor distorsionări fabricate chiar de actorii principali ai Școlii, fie că sunt fabricate de posteritate, toate aceste receptări distorsionate arată necesitatea unei introduceri critice în istoria Școlii Gustiene. După o perioadă de proiecte de cercetare și publicistice în care colectivul Cooperativei Gusti a dezvoltat o serie de subiecte de „nișă”, care au vizat oameni, procese, instituții, raporturi de putere, transformări, receptări și „reabilitări” ale Școlii, a venit timpul unor proiecte care să integreze și să prezinte într-o formă accesibilă, atât cercetătorilor, cât și studenților, cercetările acestui fenomen cu multiple legături în straturile societății românești interbelice și nu numai.

Temele dezbaterii au fost generoase, dar prea multe pentru a putea fi epuizate într-o singură dezbateră: A fost sau n-a fost? Școală... Despre instituțiile, rețelele și practicile „Atelierului gustian”; Monografia – ce fel de sociologie? Este „voința socială” esențialism? Ce înseamnă „știința națiunii”? Există un „proiect de țară” al gustiștilor? Capitalism sau dirijism? Centralism sau regionalism? Dar minoritățile?; O școală ruralist-pășunistă? Despre sat, dar și oraș, la gustiști; Tinerii monografiști și „Tânăra generație interbelică”; Femeile în monografie. Monografia femeilor „gustiste”; Acțiune socială, serviciu social – transfer de practici și inventarea unui „soft nativ”; „Locuri grele” interbelice: legionarism, fascism, comunism, carlism, biopolitică, eugenie...; Când s-a distrus de fapt școala gustiană? De la proiectul Consiliului Național al Cercetării Științifice la cel al Institutului Social Internațional – modalități gustiene de salvare a sociologiei; Sociologia gustiană – fără Gusti, fără sociologie – la cotă de avarie din anii 1950; Reabilitarea Școlii în comunism. De la „triumfalismul” anilor '60 la intrarea în conul de umbră al

anilor '80; Receptarea Școlii în postcomunism. Falsificări encomiastice, falsificări „critice”; După '89 de ce s-a perpetuat viziunea – în esență minimalizatoare – stabilită în anii '80?; Poate să fie istoria sociologiei românești o preocupare constantă sau va rămâne o publicistică aniversară ocazională?

În intervenția sa, profesorul Zoltán Rostás a evidențiat că proiectul Școlii nu trebuie înțeles ca unul gata făcut, deliberat gândit și programatic aplicat, așa cum suntem tentați dacă privim retrospectiv istoria școlii, ci ca unul dezvoltat organic, în urma unor etape de creștere prin extinderea lucrărilor de seminar inițiate de Dimitrie Gusti la cele de teren. De altfel, inițierea cercetărilor de teren a constituit o provocare în sine pentru Gusti și primii monografiști, deoarece teoria generală schițată anterior nu fusese testată empiric. Astfel, campaniile monografice au fost laboratoare de experimentare a metodei monografice, în jurul anului 1928 ajungându-se la o formulă stabilă considerată de participanți drept demnă de a fi replicată și standardizată. Profesorul a plasat în context și campania din 1929 de la Drăguș, care a avut loc în paralel cu o schimbare politică importantă, nu doar de guvern, ci de „regim” (cel liberal lăsând loc celui țărănesc). Gusti își consolidează statutul prin o serie de funcții deținute în noul regim, ceea ce se resimte și asupra campaniilor monografice, care cunosc un aflus important de colaboratori-participanți de vază. Acest lucru întărește prestigiul monografiei, pe un fond de relativă discontinuitate – în ceea ce privește dezvoltarea extensivă a campaniilor, rolul public tot mai important jucat de Gusti și, prin urmare, sporadicitatea implicărilor sale concrete în cercetările de teren –, dar și de continuitate prin aplicarea formulelor metodologice deprinse anterior și apariția primelor scrieri despre monografie. Tot în acest an apar, incipient, ideile legate de acțiunea socială, ce vor fi dezvoltate ulterior prin campaniile echipelor studențești regale, și, într-un final, prin Serviciul Social, precum și unele grupuscule în interiorul grupului monografist, unele dintre ele ajungând până la „dizidență”, cum a fost cazul grupului legionar de la „Rânduiala”. Din interiorul acestui câmp, în perioada următoare, se evidențiază monografia inovativă sumară a lui Anton Golopenția. În timpurile de criză ale războiului și ale vremurilor postbelice, Școala gustiană, nu mai funcționa atât ca unitate de cercetare, cât ca unitate ideatică, ca o catedră, ca un nod al instituțiilor apropiate (Institutul Central de Statistică, Fundațiile Regale). Prin deplasările lui Gusti din Franța și SUA din anii postbelici, acesta a încercat, în viziunea profesorului Rostás, să creeze o umbrelă internațională de protecție pentru sociologia monografică. Dacă ar fi să se stabilească un an-reper pentru finalul „oficial” al Școlii gustiene, acesta ar fi 1948 – însă aceasta nu înseamnă că atunci a avut loc și sfârșitul monografiei, care a supraviețuit în diverse institute de cercetare și etnografice.

Profesorul Dumitru Sandu a venit cu o perspectivă ușor diferită, căutând să identifice, dintre contribuțiile aduse de Școala gustiană, pe cele care au rezistat timpului – și de ce. Anume acele contribuții care au fost testate pe teren în perioada cercetărilor empirice au lăsat ecouri semnificative mult după sfârșitul

Școlii. Printre ele: metodologia monografiei, așa cum a fost cristalizată, spre exemplu, în volumele despre Nerej ale lui H. H. Stahl, care a oferit, de altfel, prin autorecenzia critică la acestea, și un prim model de autoevaluare științifică adecvată; abordarea regională a cercetărilor monografice; monografiile sumare și tematice inițiate de Anton Golopenția; precum și modelul embrionar de dezvoltare comunitară practicat în cadrul echipelor studențești regale. Totodată, unele tipuri de cercetări inițiate în cadrul Școlii nu sunt duse până la capăt, aici profesorul Sandu considerând că motivele țin mai degrabă de limitările tehnice și tehnologice decât de conceptul cercetării. Astfel, cercetarea prin sondaje sau prin eșantionare a satelor/unităților sociale, dublată de recensământ local, gândită de Anton Golopenția, nu a putut fi practică consecvent și nici nu a fost transmisă mai departe, ca practică sociologică, în perioada postbelică. Vorbitorul a mai evidențiat similitudinile și corespondențele diferitelor dimensiuni ale Școlii – fie cele teoretice, fie cele legate de acțiunea socială – cu diversele sociologii internaționale, fie că este vorba despre integralismul lui Pitirim Sorokin, de acțiunea socială practică de Jane Addams de la Școala de la Chicago, sau educația prin dialog a lui Paulo Freire. În final, profesorul Sandu a ridicat o provocare celor interesați de istoria sociologiei românești: realizarea unei sociologii a difuzării inovațiilor gustiene în timp.

Subsemnatul a căutat să răspundă la întrebarea dacă poate fi identificabil un „proiect de țară” în acțiunile și producțiile științifice ale grupului monografiștilor. Chiar dacă nu poate fi identificat un program explicit formulat, sistematic, care să dea un aspect concret proiectului dezvoltationist monografic, consider că pot fi identificate elemente și soluții comune imaginate de gustiști care, prin suprapunere, alcătuiesc o viziune relativ unitară în această privință. Astfel, principalii membri ai Școlii, precum și Gusti însuși, favorizau mai degrabă un model cooperatist de organizare a economiei, sau economia „de plan”, în cadrul căreia statul are un rol important de coordonare și de intermediere pentru a atenua antagonismele sociale, o organizare administrativă regionalizată și o cultură națională edificată în respectul identităților minoritare. În ceea ce privește afirmarea Școlii, am arătat că Mircea Vulcănescu este cel care folosește termenul de „Școală” într-un articol din 1931, monografiștii folosind deliberat și sistematic titlaturi care „monopolizau” întrucâtva sociologia sub umbrela monografiei: „Școala sociologică de la București”, „Sociologie românească”, „Școala monografiei” etc.

Cercetătoarea independentă Theodora-Eliza Văcărescu a avut o intervenție despre prezența femeilor în Școala gustiană, arătând, pe de o parte, ineditul prezenței consistente a acestora în proiectul monografist pentru acea perioadă, dar, totodată, și statutul secundar la care puteau ajunge cele mai multe dintre socioloage, indiferent de competențele lor sau munca de cercetare depusă. De asemenea, a evidențiat că asociațiile de femei implicate în acțiune socială au putut servi drept inspirație pentru Dimitrie Gusti în propriile sale proiecte de intervenție socială.

Profesorul Marian Zulean a vorbit despre una dintre ultimele inițiative ale lui Dimitrie Gusti: încercarea sa din 1946, din timpul vizitei la New York, de a fonda un Institut Social al Națiunilor, adică de a internaționaliza Școala Gustiană. Contextul nefavorabil, de la faptul că, în acel moment, însăși ONU era în plină construcție instituțională, până la probabila influență negativă a autorităților comuniste, au făcut ca demersurile lui Gusti pe plan internațional să rămână fără ecou. În această privință, rămân însă lucruri de elucidat referitor la rolul unor gustiști în pregătirea lucrărilor și participarea la delegația română de la Paris din cadrul Tratatului de Pace, precum și a detaliilor legate de vizitele internaționale ale lui Gusti.

Discuțiile au atins mai multe subiecte și au avut mai mulți intervenienți decât am conspectat în această scurtă dare de seamă, fără a epuiza însă punctajul propus dezbaterii. Semn că aceasta trebuie continuată atât în cadrul unor conferințe, cât și ca proiect editorial de sine stătător.